

מוכרים סבל - שיח הטרואומה בתקשורת

פרופ' אודי לבל

סוג הקורס: בחירה לתואר שני

2022-2021

שנת הלימודים תשפ"ב

קורס 71042-01

דואר אלקטרוני: ulebel@gmail.com

א. מטרת הקורס:

במילניום הנוכחי התעצם "שיח הטרואומה" והפך רכיב של תרבות, של זהות ושל עיצוב מדיניות חברתית ופוליטית. קבוצות החלו מבססות את תודעתן המעמדית על בסיס היותן שותפות ל- 'טרואומה קולקטיבית'; יזמים החלו תובעים הכלת טראומות בזיכרון הציבורי; התארגנויות פוליטיות נשענות על היותן קידום של 'תיקון' לטרואומה תרבותית ועוד. התקשורת בכללותה הנה הצינור המרכזי שמאפשר את מסגורן של חוויות ועיצובן של תודעות כטראומאטיות, זאת בעוד מחקרים רבים מצאו כי לתקשורת גם אפשרות תפקוד שונה כמי שתורמת לחוסן החברתי ולהפחתת התקבלותן של חוויות כטראומאטיות. הקורס ילווה את התגבשותו, התקבלותו ורתימתו של מושג הטרואומה מן השדה הפסיכיאטרי-רפואי ועד לזה התקשורת-פוליטי דיסקורסיבי, תוך שיציג מחקרים שונים ותפיסות תיאורטיות הרלבנטיים הן לשדה שיח הטרואומה והן לשדה התקשורת החברתית והתקשורת הפוליטית. שני שדות המעצימים זה את זה במסגרת תהליך ויקטימולוגי התבטא בקמפיינים פוליטיים, יצירת פאניקה מוסרית, הגדרת בעיות חברתיות, גיבוש תודעה קורבנית-חברתית, ועיצוב דעת קהל.

ב. תוכן הקורס:

קהילות טראומה, שיח טראומה, פאניקה מוסרית וטרואומה, טראומה ובעיות חברתיות, טראומאטיזציה ועיצוב סדר היום, טראומה תרבותית, טראומה פוליטית, אבדנים לא מוכרים, שיח השכול ועיצוב מדיניות ציבורית וביטחוני, גבולות הזיכרון הקולקטיבי, טראומת נבגדות, מוות חברתי, קולנוע וטרואומה. הקורס יכיל הרצאות פרונטאליות שתוקדשנה להוראת תיאוריות וניתוח מקרי בוחן. כמו כן נארח מספר מצומצם של אורחים ו"מן השטח" כמו גם נצפה בקטעי סרטים עלילתיים או תיעודיים. על התלמידים יהיה לקרוא את הפריטים הביבליוגרפיים, להשתתף בדיוני הכיתה ולמלא אחר הוראות הכנת המטלה, כפי שיועברו בשליש האחרון של הקורס

ג. הנושאים שיעלו בקורס:

1. טראומה ושיח טראומה – כללי
2. התקשורת ויצירתן של קהילות טראומה
3. מפרטי לציבורי: הבניית זהויות טראומה תקשורתיות
4. הטראומה בתקשורת החברתית: מקרה עיצוב קהילות זיכרון
5. "מוות חברתי" - על איון זהות בשיח הציבורי
6. טראומת נבגדות, טראומת הגירה, טראומה פוליטית
7. פיוס, סליחה וטראומה – טראומה, מסגור ופעולה קולקטיבית
8. בין אבדן לא מוכר לטראומה תרבותית - ההיררכיה של שיח האבדן
9. גבולות שיח הטראומה: שתיקה ובושה – התאבדויות בשיח הציבורי והתקשורת
10. ייצוגי המוות במדיה הפופולארית
11. ויקטימולוגיה – מעמדו של הקורבן ובעיצוב סדר היום
12. טראומה ונוסטלגיה – טראומה בקולנוע הדוקומנטארי
13. אובדנים שקופים, טראומות לא מוכרות, הקרבה לא מוקרת
14. סוציו-תרפיה נרטיבית: על שיח וצמיחה פוסט-טראומטית
15. התקשורת כמייצרת גבולות ומשטרי אובדן, משטרי רגשות וקהילות רגשות.

ד. דרישות הקורס:

קריאת חומר ביבליוגרפי וצפייה בטקסטים ויזואליים (מצגות, סרטים תיעודיים, קטעי יומני חדשות ועוד).
הגשת עבודה – פרטים ימסרו במהלך הקורס (ניתוח יזמות שיח תקשורתית מפרספקטיבה ויקטימולוגית).

ה. מרכיבי הציון הסופי:

1. עבודה (100%)

רשימת השיעורים

מפגש ראשון – 22 באוקטובר, 2021 – מבוא לשיח טראומה וויקימולוגיה

א. מבוא לפסיכולוגיה פוליטית – בהקשרי קהילות שיח וייצוגים קולקטיביים 10:00 – 11:30

ב. מבוא לטראומה ופוסט-טראומה כשיח, כזהות וכהתמקמות 12:00 – 13:30

חובה:

Eyerman, R., "Social Theory and Trauma", *Acta Sociologica* 56(1), 2013, 41-53

רשות:

פרויד, ז., "היזכרות, חזרה ועיבוד: עוד עצות על טכניקת הטיפול הפסיכואנליטי", בתוך: ברמן, ע. (עורך), 2002, *הטיפול הפסיכואנליטי*, תל אביב: עם עובד, 114-119.

מפגש שני – 05 בנובמבר, 2021 – שיח טראומת הנבגדות

א. טראומת נבגדות (טראומת הגירה, טראומה פוליטית) 10:00 – 11:30

ב. מקרה צבא זרום לבנון – שיחה עם גב' מרים יונס, בת לאב לוחם צד"ל, תלמידת מחקר בבית הספר לתקשורת באוני' בר אילן, מפעילות 'קהילת צד"ל' למיצוי זכויות ולהנצחה – 12:00 – 13:30

חובה:

Birrell, P. and Freyd, J. J., "Betrayal Trauma", *Journal of Trauma Practice* 5(1), 2006, 49-63

McCormack, L. and Joseph, S., "Psychological Growth in Aging Vietnam Veterans: Redefining Shame and Betrayal", *Journal of Humanistic Psychology* 54(3), 2014, 336-355.

רשות:

בן-עטר, א., "מעל ומתחת לפני המים", *ישראלים*, 5, 2015, 161-132.

McNutt, B. and Yakushko, O., "Disenfranchised Grief among Lesbian and Gay Bereaved Individuals", *Journal of LGBT Issues in Counseling* 7(1), 2013, 87-116.

מפגש שלישי – 19 בנובמבר, 2021 – מחוץ לשיח ההכרה והאמפתיה: על מוות חברתי ועל אובדנים לא מוכרים

א. אבלות ללא הכרה: מקרה אומנה – שיחה עם גב' עו"ס שושנה לוביש עומר, אחראית אומנה (ילדים ובוגרים) ותלמידת מחקר לתואר שלישי בביה"ס לתקשורת, אונ' בר אילן 11:30 – 10:00

ב. מוות חברתי ואבלות מעוכבת 13:30 – 12:00

בחלק זה נדון בחשיבותה של אבלות וניחשף לרכיבי האבלות המעוכבת: מהו הליך אבל, מהו מוות חברתי (Social Death), כיצד מרחב תרבותי/תקשורתי מאפשר או חוסם קיומה של אבלות? נדון בקשר שבין שיח ציבורי להתנהלות פרטית בכל הקשור לדפוס אבלות (מגדרית, אתנית, פוליטית); נדון במקרים כגון: מקרה לידה שקטה; מקרה העבדות בארה"ב ועוד. המצגות עשויות יהיו להכיל צילומים קשים לצפייה.

חובה:

Doka, K., "Disenfranchised Grief", *Bereavement Care* 18(3), 2009, 37-39.

זילברשטיין, מ., "לידה שקטה – חוויה מושתקת", פסיכואטקטואליה, גיליון אפריל 2017, 32-39

Steele, C., Kidd, D. and Castano, E., (2015) "On Social Death: Ostracism and the Accessibility of Death Thoughts", *Death Studies*, 39: 1, 19-23

רשות:

מציבסקי, פ., "ארץ ללא זיכרון? היעדר האבל על המתים בגרמניה שלאחר המלחמה", טבנר 1, 2008, 2-8

גינזבורג, ק., גירון. י., וסולמון, ז., "דפוס תגובות אבל בקרב הורים שכולים", *מגמות* 41(4), 2002, 575-590

Jonsson, A., "Post-Mortem Social Death: Exploring the Absence of the Deceased", *Contemporary Social Science* 10(3), 2015, 284-295

Bauman, Z. (1992). *Mortality, immortality, and other life strategies*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Whitehead, E., "Teenage Pregnancy: On the Road to Social Death", *International Journal of Nursing Studies* 38, 2001, 437-446

מפגש רביעי – 3 בדצמבר, 2021 – ויקטימולוגיה פוליטית: הימין ושיח הקורבניות בתקשורת הפוליטית בישראל

א. הפוליטיקה של שיח הזיכרון הקולקטיבי, טראומת אי ההכרה ואי ההוקרה, קיפוח יחסי, קהילות

זיכרון במרחב הדיסקורסיבי 11:30 – 10:00

ב. הימין הישראלי כקהילת שיח קורבנית בימינו – שיחה עם ד"ר איתן אורקיבי, עורך מדור הדעות

בעיתון "ישראל היום" 13:30 – 12:00

חובה:

נורה, פ. "בין זיכרון להיסטוריה: על הבעיה של המקום", *זמנים* 45 (קיץ 1993), 4-19

לבל, א., "ונזכור את כולם? הרחקת חללי האצ"ל והלח"י מן 'הסיפור' הממלכתי: על שכול, זיכרון ותיאוריית הדה-לגיטימציה מגד 'חירות'", *תרבות דמוקרטית* 11, 2007, 77-105

Halbwachs, M., "from Collective Memory," in: Rossington, M. and Whitehead, A. (eds.), 2007, *Theories of Memory: A Reader*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 134-138.

רשות:

לבל, א., 2008, *הדרך אל הפנתאון*, כרמל, ירושלים

לבל, א., "אובדן לא מוקר – שכול אנטי הגמוני ומסגור מחודש של טראומה: הוויית הקיפוח היחסי של משפחות נרצחי הטרור בישראל", בתוך: שנון-קליין, ה. וקרייטלר, ש. (עורכות), 2013, *טנטולוגיה היום – מחקרים באובדן, שכול ומוות*, הוצאת פרדס, חיפה, 207-242.

מפגש חמישי – 17 בדצמבר, 2021 – חללים, נפגעים וסבל בשיח קבלת ההחלטות הפרטי והלאומי

א. "הילד של כולנו": על פאניקות מוסריות, הפוליטיקה של השכול, הקשר בין רגישות לחללים לדוקטרינות לוחמה ולמדיניות הביטחון, ועל המהפכות בעניינים צבאיים בישראל ובעולם המערבי –
10:00 – 11:30

ב. "משטרי רגשות" ו-"משטרי אובדן" – על מי מתאבלים? כיצד מתאבלים? ההנחה הציבורית של השכול והקולקטיביזציה של הסבל – מבט מעולם המגדר, ניהול הרגשות והתקשורת הפוליטית –
12:00 – 13:30

חובה:

Riches, G. and Dawson, P., "Communities of Feeling: The Culture of Bereaved Parents", *Mortality* 1(2), 1996, 143-161

Lebel, U., "Casualties", in: Joseph, P. (ed.), 2016, *SAGE Encyclopedia of War: Social Science Perspectives*, Sage, London, 275-276.

Lebel, U., " 'Casualty Panic': Military Recruitment Models, Civil-military Gap and their Implications for the Legitimacy of Military Loss", *Democracy and Security* 6(2), 2010. pp. 183-206.

רשות:

אילוז, א., 2008, אינטימיות קרה: עלייתו של הקפיטליזם הרגשי, הקיבוץ המאוחד, בני ברק.
קפלן, ד., הבניית רגשות של לחימה כאתר מרכזי של 'לאומניות', סוציולוגיה ישראלית 5 (1), 2003, 49-73

Lebel, U., "The 'Grief Regime' Gatekeepers: 'Victimological Militarism' and the Symbolic Bargaining over National Bereavement Identity", in: Bialas, Z., Jdrzejko, P. and Szoltysek, J. (eds.), 2013, *Culture and Rites/Rights of Grief*, Cambridge Scholars Publishers, Cambridge, 73-99

Nuttman-Shwartz, O., Lebel, U., Avrami, S. and Volk, N., "Perceptions of Suicide and Their Impact on Policy, Discourse and Welfare", *European Journal of Social Work* 13(3), 2010, pp. 1-18

ברמן, א., רוסיקין-ברגר, מ. וגוטמן, ד., "החלוקה ל-'אנחנו' ו-'הם' כסטרוקטורה חברתית אוניברסאלית", מקבץ
7-27, 2000, (1)5

מפגש שישי – 31 בדצמבר, 2021
 טראומה תרבותית – היסטוריה פוטנציאלית
 התקשורת בניהול הרגשות הלאומיים והפרטיים ויצירת תסריטים חלופיים

א. פאניקות מוסריות הבניית הקורבן האידיאלי ומבוא לניהול רגשות:
 מקרה גלעד שליט 10:00 – 11:30

ב. סדנת עיצוב רגשות בתקשורת עם מר ארז פרידמן, בימאי צלם ודוקומנטריסט, מרצה במכללה האקדמית
 הדסה, לשעבר מפקד תחום המדיה במערך דובר צה"ל – 12:00 – 13:30

חובה:

Azoulay, A., "Potential History: Thinking through Violence." *Critical Inquiry* 39(3), 2013, 548–574

van Wijk, J., "Who is the 'Little Old Lady' of International Crimes? Nils Christie's Concept of the
 Ideal Victim Reinterpreted", *International Review of Victimology* 19(2), 2013, 159-179

רשות:

Lebel, U. and Masad, D., " Life Scripts, Counter Scripts and Online Videos: The Struggle of
 Religious-Nationalist Community Epistemic Authorities against Military Service for Women",
Religions 12(9), 2021: <https://www.mdpi.com/2077-1444/12/9/750/htm>

מפגש שישי – 14 בינואר, 2022 – על טראומות תרבותיות ועל שיח הטרואומה ככלי פוליטי
א. האם כולנו סובלים כעת? ויקטימולוגיה כשיח, כזהות, כרטוריקה, כתרבות.

ב. על עבודת הסיכום.

חובה:

Alexander, J., "Toward a Theory of Cultural Trauma", in: Alexander, J. C., Eyerman, R., Giesen, B., Smelser, N., Sztompka, P. (eds.), *Cultural Trauma and Collective Identity*, University of California Press, Berkeley, 1-30

בן-דוד, ש., "קרובן הקריירה: גורמים ותהליך", עבריינות וסטיה חברתית, י"ז: 5-15, 1989

Lamott, F., "Trauma as a Political Tool", *Critical Public Health*, 15(3), 2005, 219-228

רשות:

ברמן, א., "קורבניות פוסט טראומתית: על תוקפנותם של הסובלים", שיחות 28(2), 2014, 146-155

Eyal, G., "Identity and Trauma", *History and Memory* 16(1), 2004, 5-36